

ADA Universiteti "Azərbaycan" qəzetinin (1918-1920-ci illər) tam külliyyatından XIII cildi nəşr edib

ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə "Azərbaycan" qəzetinin (1918-1920-ci illər) tam külliyyatının latın qrafikasında nəşri uğurla davam edir.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tam külliyyatın XIII cildi oxuculara təqdim edilib. Bu cild qəzetin 1919-cu ilin oktyabr ayı nömrələrini (287-310) əhatə edir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin orqanı olan "Azərbaycan" qəzetində rast gəlinən xəbərlər o dövrün hadisələrinə dair ilkin mənbələrdir. Qəzetin topluya daxil edilmiş 1919-cu il 1 oktyabr tarixli 287-ci nömrəsində "Zəngibasar müsəlmanlarının halı"na dair yazıda oxuyuruq: "Zəngibasarda olan erməni komissarı və Uluxanlı mövqifindəki erməni komendantı Zəngibasar kəndlilərinin hər birinə qüvvələrindən artıq xərclər bağlayırlar. Bununla bərabər, həman qüvvədən artıq müəyyən xərci aldıkları vaxt eyni miqdarın ikiqat artığını tutub cəbrən [zorla] alırlar. Vermədikləri halda döyülüb həbs edirlər".

Bundan əlavə, İrəvanda olduğu kimi Zəngibasar mahalında da müsəlman kəndliləridən hankısının pulu olduğu anlaşılsa, komissar yaxud komendant tərəfindən çağırılıb lazımı miqdarda pul istənilir. Vermədiyi halda bəzi töhmətlərlə İrəvan qalasına göndərilib, səbəbsiz yerə aylarca həbsdə saxlanırlar. Zəngibasar müsəlman kəndlilərinin bir çoxları dəfərlə bu kimi təcavüzlərə düşər olmuşlardır".

"Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində qızların təhsil alması məsələsinə də yer ayrılırdı. Tam külliyyatın XIII cildinə daxil edilmiş qəzetin 1919-cu il 3 oktyabr tarixli 289-cu nömrəsində Qazax Dərülmüəlliminin tələbəsi Feyzulla Məhəmmədşadənin "Müəllimə yoxluğuna qarə olmalı" məqaləsində yazılıb: "Əvət, biz gələcək analarımızın mədəni, elmi olmağı üçün ünas [qız] məktəbləri açmaq lazımdır. Həm şəhərlərdə və həm köylərdə. Fəqət həman məktəblərdə dərs verən Azərbaycan müəllimələri yox, yox!

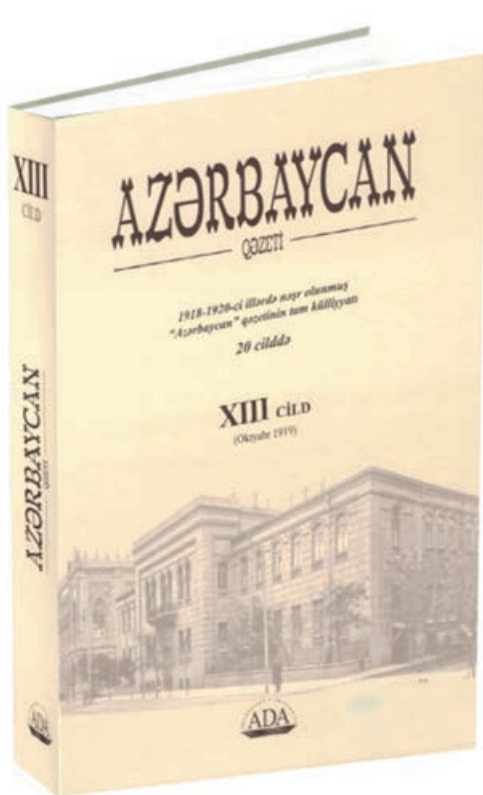
Elmə həvəskar bacılarımız şəhərlərdə, köylərdə kəndi ana lisanlarında oxumağı artıq arzu edirlər. Hətta Cavad uyezdinin bəzi kənd əhlləri məktəblər müdirlərinə ərizə vermişlər ki, ünas məktəbi açılınsın. O cümlədən Xilli, Şixəlibəyli, Qalaqayın köyləri. Bu köylərdə maarif nazirləri [maarif müfəttişləri] məktəb açıb bacılarımızı elm tərəqqisinə aparmaqda idilər ki, şimdi bu vaxtadək heç bir əsər yoxdur. Buna da səbəb müəllimələrin yoxluğuudur.

Bu barədə maarif nazirləri və millət xadimləri müəllimələr hazırlayıb, elmdən məhrum qalmış bacılarımızı, hansılar ki gələcəkdə bizlərə milli ana olacaqlar, onları elm və tərəqqi yoluna sövq etməli [ki], daha qaranlıq guşələrdə qalıb, oxumaqdan bəhərrə olmasınlar və qəlbləri elm nuru ilə həmişə parlaq olsun".

Topluya daxil edilən "Azərbaycan" qəzetinin nömrələrindən birində onun nəşrinin birinci ilinə həsr edilmiş məqalə də yer alıb. "Azərbaycan"ın birinci sənəyi-dəvamiyyəsi" (1919-cu il, 9 oktyabr, N291) sərlövhəli məqalədə oxuyuruq: "Birillik "Azərbaycan" kolleksiyonu tədqiq edilər, nəşr edilən məqalə və felyetonlar bir gözədən keçirilsə, görünər ki, milliyət, siyasiyyat, ticarət və iqtisadiyyat və tariximiz haqqında olduqca [geniş] bir məlumat vardır. "Azərbaycan" mühərrirləri böyük bir xüsus və safiyyətlə [səmimiyyət və səflilqlə] əllərində tutduqları qələmlə ancaq bir hədəf və bir qayəni gözlərinin önündə bulundurmuşlardır ki, o da məmləkətin səlaməti, millətin hürriyyəti-siyasiyyəti, fikri-istiqlaliyyətin [istiqlaliyyət] qüvvətlənməsidir. Bu üç şüar, bittəb [şübhəsiz], bu gün ümum əfradi-millət [millətin fərdləri] arasında söylənib təkrar edilməkdə və mətbuat isə bunu təqviyə eyləməkdədir [gücləndirməkdədir]".

"Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində Cümhuriyyətin ayrı-ayrı bölgələri haqqında da yazılar dərc edilirdi. Bu baxımdan külliyyatın XIII cildinə daxil edilmiş qəzetin 1919-cu il 30 oktyabr tarixli 309-cu nömrəsində yer alan "Lənkərana dair" yazı diqqəti cəlb edir: "Azərbaycanın ön fəlakətdə və zərərdə bir cüzü [hissəsi] də, heç şübhəsiz ki, Lənkəran - o, minlərcə can bahasına ədadan istixlas [düşməndən xilas] edilmiş sevgili məmləkətdir.

Lənkəran əhud [inadlı] düşmənin layəngəte [arasıkəsilməz] sövlət [şiddətli hücum] və zərbələri altında aylarca paytaxtımızdan ayrılmış olaraq, həyat və məmat ilə [ölüm-qalımla]

mübarizə eylərkən, bütün Azərbaycan türklüyü də milli və vətəni həyəcanlarla mütəhəssis [vətənsəvrlik hissləriylə duyğulanmaqda] və mütəəssir olmaqda idi.

Lənkəran macəracı [avantürist] ruslar və bolşeviklərin idarəsində o dərəcədə düşəri-zülm və qəhr olmuşdu ki, oradan yüksələn hər fəryad və fəğan şimşək sürəti ilə qəblərimizi yaralayır, ruhumuzu təzlim edir [ruhumuzu qaraldır], fikirlərimizi tədhiş eyləyirdi [ürküdür, qorxuya salırdı].

Lənkəran düşməni ayaqları altında əzildi, üzüldü.

Fəqət bu təzəllüm [çəkilən zülümlər], bu cəfa lənkəranlı vətəndaş və millətədaşlarımızda vətəni, milli hiss və fikirlərin doğmasına, artmasına amil oldu. Lənkəran maddədən düşəri-qəhr oldu isə, mənən də məzhəri-fələh və nıcat oldu [xoşbəxtliyə və qurtuluşa nail oldu].

Üç-dörd ay əvvəl sevgili məmləkətimiz qəhrəman və şəci [şücaətli] əsgərlərimizin hücumı-qəhharənəsi [düşməni qəhr edən hücumu] ilə Ana Vətənə, Azərbaycana feilən iltıhaq etdi [qovuşdu, birləşdi]. Hər zaman hər vəsilə [vasitə] ilə təzəllüm [şikayət] etdiyimiz, daima bir mövcudiyyət məsələsi kimi pişgahımızda [qarşımızda] bulundurduğumuz Lənkəran müqəddəratı artıq həll edilmişdi. O gündən bu günə qədər müstərih [rahat] nəfəs almağa başladıq. Vətəni və milli bir səadət hiss etdik".

Beləliklə, kitabı vərəqlədikcə o dövrün hadisələri göz önündə canlanır. ADA Universitetinin rektoru Hafiz Paşayev kitaba "Ön söz"də yazıb: "Azərbaycan" qəzetindəki materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin bilavasitə tarixini əks etdirir. Qəzetin səhifələrində Azərbaycan Hökumətinin qərarları, Parlament üzvlərinin çıxışları, paytaxtda və bölgələrdə baş verən hadisələrin təfərrüatları, müxtəlif təhlillər, xatirələr öz əksini tapıb. Günümüzə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Qarabağ, Zəngəzur bölgələrinə dair materiallar oxucularda böyük maraq doğuracaqdır. Eləcə də Azərbaycan Cümhuriyyətinin xarici dövlətlərlə münasibətləri, dövrün ab-havası müfəssəl şəkildə qəzetin səhifələrində əks olunub. Ümumiyyətlə, bu qəzetin transliterasiyası Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixşünaslığında yeni bir səhifə açacaq və gələcək tədqiqatlar üçün mühüm stimol olacaqdır.

İlk dörd nömrəsi Gəncədə, sonrakı nömrələri Bakıda nəşr edilən "Azərbaycan" qəzetinin 15 sentyabr 1918 - 28 aprel 1920-ci il tarixləri arasında 443 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Qəzetin redaktorları müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və Xəlil İbrahim kimi dövrün qabaqcıl ziyalıları olmuşdur. Qəzet əksəriyyətlə 4 səhifə həcmində çıxsada, bəzi nömrələrdə səhifələrin sayı fərqlilik göstərir. Hər səhifədəki sütunların sayı və səhifələrin ölçüsü, qəzetin çap olunduğu 19 ay yarımliq müddət ərzində bir neçə dəfə dəyişmişdir".

Qəzetin mətnlərini filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mehdi Gəncəli, filoloq, tərcüməçi Azad Ağaoğlu transliterasiya edib. Nəşrin elmi redaktoru akademik Teymur Kərimlidir.

"Azərbaycan" qəzetinin 1918-1920-ci illərdə nəşr olunmuş 443 nömrəsinin transliterasiyası ilə 20 cildə çapı nəzərdə tutulub.

Kitabı elektron formatda da əldə etmək mümkündür.